

Aan

Raad van State

Van:

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Deventer, 13 januari 2023

Betreft

Advies *amici curiae* naar aanleiding van verzoek door de Raad van State

Inleiding

Tot en met 13 januari 2023 geeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State een ieder de gelegenheid om in een rechtszaak over de aanwezigheid van vleermuizen in spouwmuren 'mee te denken'. Ik werk dagelijks met ecologische en juridische kwesties aangaande (onderzoek naar) vleermuizen, ruimtelijke ontwikkelingen en woningverduurzaming. Vanuit deze rol meen ik te moeten reageren op uw verzoek om informatie. Ik werk als senior adviseur ecologie bij Ecogroen BV bij de vestiging in Amersfoort. Ik doe sinds 2007 vleermuisonderzoek en heb inmiddels aan vele honderden onderzoeken, ontheffingen en mitigatie-trajecten meegewerkt.

Ik schrijf deze reactie vanuit mijn ervaring als vleermuisonderzoeker, ecooloog en projectleider bij Ecogroen, maar ben in mijn vrije tijd ook actief bij een vleermuiswerkgroep (Vle-Dev in Deventer) en verzamel zoveel vleermuiswaarnemingen als ik kan, om deze vast te leggen op waarneming.nl en de NDFF. Ik schrijf deze visie nadrukkelijk op persoonlijke titel.

Onderstaand heb ik uw vragen (dikgedrukt) overgenomen en voorzien van informatie en mijn visie.

Vragen en antwoorden

1. In hoeverre is endoscopisch onderzoek a. gebruikelijk en b. geschikt om te beoordelen of er in een spouwmuur vleermuizen aanwezig kunnen zijn, en zo ja, welke eisen moeten aan een dergelijk onderzoek worden gesteld?

Ad a: Endoscopisch onderzoek is voor vleermuisonderzoekers een nuttige maar slechts aanvullende onderzoeksmethode die wordt gebruikt om aanwezigheid van vleermuizen (of hun sporen) aan te tonen. Voor het uitsluiten van verblijfplaatsen is de methode in de regel niet geschikt. Het is voor vleermuisonderzoekers dus niet gebruikelijk om gebruik te maken van een endoscoop, maar er kan slechts in zeer uitzonderlijke gevallen mee worden uitgesloten dat er verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn.

Ad b: Endoscopisch onderzoek kan gebruikt worden om verblijfplaatsen van vleermuizen aan te tonen, maar niet om deze uit te sluiten. Endoscopisch onderzoek moet dus altijd gepaard gaan met nachtelijk vleermuisonderzoek in de periode dat vleermuizen actief zijn (ruwweg april-oktober). Zonder nachtelijk onderzoek kan endoscopisch onderzoek niet volstaan.

Endoscopie is ongeschikt om vleermuizen uit te sluiten:

- Vleermuizen verblijven vaak niet direct achter de invliegopening, maar houden zich soms vele meters van de invliegopening op. Ze vliegen bijvoorbeeld in bij de dakrand op dakgoothoogte, maar verblijven om de hoek van het pand onder een raampartij. Ook kruipen ze weg in balkgaten, diepe voegen, gaten in betonnen kanaalplaten en andere holten die grenzen aan de spouw. Bij de

invliegopening (dakrand) wordt gekeken met de endoscoop. Als daar niets wordt gezien, wordt de verblijfplaats dus over het hoofd gezien.

- Soms worden géén of zeer weinig sporen gevonden. De meest opvallende sporen zijn uitwerpselen, die soms ook aan bakstenen blijven plakken. Deze keuteltjes ter grootte van hagelslagjes blijven echter niet voor altijd hangen en vallen spoedig af of uiteen. Bovendien worden uitwerpselen het meest talrijk gevonden in de verblijfplaats (soms diep in de spouw), en veel minder bij invliegoeningen. Afwezigheid van sporen bij de invliegopening zegt zodoende te weinig over een verblijfplaats.
- Metselwerk ziet er aan de buitengevel heel netjes uit, doordat het netjes 'gevoegd' is. Aan de binnenzijde van een spouw is het metselwerk echter heel ruw. Er steken 'speciebaarden' uit, die uitgeperst worden bij het aandrukken van de baksteen bij het metselen. Deze baarden kunnen meer dan een centimeter uitsteken en kunnen zodoende zelfs op zeer korte afstand vleermuizen aan het zicht onttrekken. Een gewone dwergvleermuis past gemakkelijk in een luciferdoosje, zodat exemplaren van deze kleine soort heel gemakkelijk over het hoofd worden gezien. Ook het zicht op sporen van vleermuizen (met name uitwerpselen) wordt hierdoor sterk belemmerd.
- Bij vermeende afwezigheid van een vleermuis (doordat met de endoscoop géén vleermuis wordt gezien) kan niet worden uitgesloten dat er in een ander seizoen of moment sprake is van een beschermde vaste verblijfplaats.
- Endoscopie kan plaatsvinden via bestaande openingen (bijvoorbeeld open stootvoegen) of via speciaal daarvoor gemaakte boorgaten. Inspectie via bestaande openingen brengt met zich mee dat grote delen van de spouw niet zichtbaar zijn. Normaliter bevinden zich per woning slechts enkele tot circa 20 open stootvoegen in alle gezamenlijke gevels. Om een gevel compleet te kunnen overzien moet een 'grid' aan boorgaten worden aangebracht. Die werkwijze brengt met zich mee dat eventueel aanwezige vleermuizen verstoord worden en steeds verder van de waarnemer wegkruipen en dat sporen binnen de best zichtbare eerste centimeters overdekt kunnen raken met boorgruis, waardoor ze niet meer zichtbaar zijn.

2. In hoeverre is ecologisch onderzoek a. gebruikelijk en b. geschikt om te beoordelen of er in een spouwmuur vleermuizen aanwezig kunnen zijn, en zo ja, welke eisen moeten aan een dergelijk onderzoek worden gesteld?

Uit de vraagstelling bij vraag 3 leid ik af dat hier met ecologisch onderzoek wordt bedoeld: het (visueel) ecologisch beoordelen van een gebouw op geschiktheid voor vleermuizen. Dit wordt door ecologen doorgaans de 'quickscan' genoemd.

Ad a:

Ecologisch onderzoek in de vorm van een quickscan is zeer gebruikelijk om te beoordelen of er vleermuisverblijfplaatsen aanwezig kunnen zijn. Tegelijkertijd zijn er tal van ruimtelijke ontwikkelingen waarbij geen quickscan wordt uitgevoerd. Dat kan te wijten zijn aan falend toezicht (voorbeeld: gemeente vraagt bij een sloopmelding of omgevingsvergunning niet altijd om een ecologische onderbouwing).

Het kan ook zijn dat ingrepen niet omgevingsvergunningplichtig zijn, zoals spouwisolatie, vervangen van dakpannen of groot onderhoud, zodat er eveneens niet door het gezag naar gevraagd wordt. Iedereen is verplicht zich te houden aan de Wet Natuurbescherming, maar kiest er onwetend óf willens en wetens voor om geen onderzoek uit te voeren.

Ad b: De vraagstelling gaat over aantonen, terwijl een quickscan én nader vleermuisonderzoek in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen (waaronder spouwisolatie) gericht moet zijn op het uitsluiten van verblijfplaatsen. Uit een quickscan volgt soms dat vleermuizen kunnen worden uitgesloten. Het gaat dan om gebouwen die in glas, staal en kunststof zijn uitgevoerd. Ook kunnen sommige massief gemetselde gevels soms vrijgegeven worden,

omdat invliegopeningen en holten met zekerheid ontbreken en/of geen toegang bieden tot spouw of achtergelegen geschikte ruimten.

Veel vaker wordt echter vastgesteld dat ze niet kunnen worden uitgesloten, en dat nader (nachtelijk) onderzoek nodig is. Bij gebouwen met een spouw zal hoogst zelden kunnen worden uitgesloten dat verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn.

Een quickscan moet worden uitgevoerd door een persoon met voldoende ervaring omtrent verblijfplaatsen, die ook over voldoende bouwkundige kennis beschikt.

3. Indien uit de in 1 en/of 2 genoemde onderzoeken volgt dat niet kan worden uitgesloten dat vleermuizen in een spouwmuur aanwezig kunnen zijn, in hoeverre is nader ecologisch onderzoek a. gebruikelijk en b. geschikt om te beoordelen of er in een spouwmuur daadwerkelijk vleermuizen aanwezig zijn, en zo ja, welke eisen moeten aan een dergelijk onderzoek worden gesteld?

Ad a: Nader nachtelijk onderzoek naar vleermuizen is zeer gebruikelijk als vervolg op een quickscan. Als verblijfplaatsen niet kunnen worden uitgesloten, wordt bij mijn werkgever altijd nader nachtelijk vleermuisonderzoek aanbevolen.

Ik werk veel voor woningstichtingen. Deze laten grote aantallen woningen onderzoeken door het bedrijf waar ik werk. Het gaat veelal om tientallen tot honderden woningen per project.

Er komen echter nooit offerteverzoeken of vragen van isolatiebedrijven of particulieren voor onderzoek dat gerelateerd is aan spouwisolatie. Isolatiebedrijven en laten doorgaans geen quickscans of ecologisch onderzoek uitvoeren, terwijl ze weten dat dit wel nodig is. Ze werken immers ook met woningstichtingen samen (waarbij ze vleermuisonderzoeken te zien krijgen) en sommige bedrijven doen endoscooponderzoek, dus ze weten dat vleermuisonderzoek noodzakelijk is. Voor particulieren (en kleine projecten in het algemeen) is vleermuisonderzoek zodoende ongebruikelijk, omdat zowel initiatiefnemers (vaak onwetend) als isolatiebedrijven de Wet Natuurbescherming negeren.

Ad b: Nader nachtelijk vleermuisonderzoek met bat detector zal in het overgrote deel van de gevallen zorgen voor een compleet overzicht van vleermuisverblijfplaatsen. Het blijft een steekproef, maar deze is voor gebouw-bewonende vleermuissoorten onderbouwd met trefkans. Bovendien is het veruit de zekerste methode om belangrijke en kwetsbare verblijfplaatsfuncties van vleermuizen op te sporen, zoals massawinterverblijfplaatsen en kraamverblijfplaatsen. Het is daarmee de 'best practice'.

4. Zijn er alternatieve onderzoeksmethoden beschikbaar aan de hand waarvan kan worden beoordeeld of er in een spouwmuur vleermuizen aanwezig kunnen zijn, respectievelijk daadwerkelijk aanwezig zijn, en zo ja, welke eisen moeten aan dergelijke onderzoeken worden gesteld?

Er zijn ons geen alternatieve onderzoeksmethoden voor veldonderzoek bekend die geschikter zijn dan nachtelijk veldonderzoek.

Van passieve monitoring (langdurig vleermuisgeluiden opnemen met een luisterkastje) is onvoldoende te verwachten omdat niet wordt vastgesteld waar de vleermuizen verblijven en om hoeveel exemplaren het gaat. Wellicht zouden met behulp van infrarood- of warmtebeeldcamera, beelden kunnen worden verzameld. Hiermee wordt in Groot-Brittannië gewerkt. Deze methode is evenals nachtelijk vleermuisonderzoek tijds- en kostenintensief, maar een vergelijkende studie is ons niet bekend.

5. Wat zijn bij benadering de gemiddelde kosten per m2 spouwmuur van een gemiddelde woning van de onderzoeken als bedoeld onder 1, 2, 3 en 4 naar de mogelijke, respectievelijk daadwerkelijke aanwezigheid van vleermuizen in een spouwmuur?

Vooropgesteld moet worden dat de kosten geen issue mogen zijn. De Wnb verbiedt het vernielen/verstoren van vaste verblijfplaatsen en het verstoren/doden van exemplaren van vleermuizen. Daarom is het uitvoeren van adequaat vleermuisonderzoek een vereiste en geen vrijblijvende optie die economisch afgewogen kan worden. Toch is het nuttig om over de kosten te spreken, omdat dan duidelijk wordt dat die niet (alleen) door particulieren gedragen kunnen worden.

- Ik heb geen ramingen beschikbaar voor vierkante meters geveloppervlak.
- Ik heb ook geen ramingen beschikbaar voor de kosten voor een volledig endoscooponderzoek. Bij mijn werkgever voeren we die niet uit omdat het geen geschikte onderzoeksmethode is.
- Een quickscan kost circa €1500,- exclusief BTW
- Als dit gevolgd wordt door nachtelijk vleermuisonderzoek kost dit voor één woning circa á €2500,- exclusief BTW. Als vleermuizen worden aangetroffen moeten er ook nog kosten worden gemaakt voor een ontheffingsaanvraag en vervangende verblijfplaatsen. Voor één woning zijn dat hoge kosten, die de kosten van de spouwisolatie zelf ver overstijgen.
- In projecten met grotere aantallen woningen (>200) wordt het snel goedkoper: circa €120,- ex BTW per woning. In echt grote onderzoeken (vlakdekkende wijk- of gemeentebrede onderzoeken in het kader van SoortenManagementplannen/SMP's)) moet worden gedacht aan €10 á €25 ex BTW per woning.

6. Welke bijkomende kosten en andere schade - als bijvoorbeeld een stijging van de spouw-muurisolatiekosten en het pas later kunnen genereren van de met een spouwmuurisolatie te realiseren energiebesparing - kunnen optreden in verband met het moeten uitvoeren van de onder 1, 2, 3 en 4 bedoelde onderzoeken? Vallen die kosten en schade bij benadering te kwantificeren, het liefst in de vorm van een bedrag per m2 spouwmuur van een gemiddelde woning per maand dat de spouwmuur niet is geïsoleerd.

De kosten hangen (zoals onder ad5 beschreven) samen met de onderzoeksschaal. Bij kleine aantallen of losse woningen overstijgen de onderzoekskosten de isolatiekosten. Bij grotere onderzoeksgebieden wordt het snel goedkoper.

Een vleermuisonderzoek vergt daarnaast een uitstel van de uitvoering van circa een kalenderjaar, met uitloop tot anderhalf jaar. Dat betekent dat één á twee winters langer zonder gevelisolatie moet worden gestookt.

7. In hoeverre en op welke manier zou samenwerking tussen de bij de spouwmuurisolatie betrokken partijen, als bijvoorbeeld (behartigers van de belangen van) corporaties, andere verhuurders, particuliere woning-eigenaren, spouwmuurisolatiebedrijven en overheidsinstanties, eraan kunnen bijdragen dat de genoemde onderzoeken goedkoper kunnen zijn en ook sneller kunnen worden uitgevoerd?

Hier bestaat een eenvoudig antwoord op: schaalvergroting door samenwerking in SMP's. Vlakdekkend onderzoek kan vele malen goedkoper en efficiënter worden uitgevoerd dan onderzoek naar één pand tegelijk. Bovendien legt een vlakdekkend onderzoek bloot wáár in een stad of dorp de belangrijkste en kwetsbaarste verblijfplaatsen en functies voor vleermuizen liggen. Door deze actief te beschermen en bij elk renovatie- en spouwisolatieproject te voorzien in vervangende (permanente) voorzieningen, kunnen vleermuispopulaties beter beschermd worden dan nu het geval is.

Omdat veel isolatiebedrijven particulieren bedienen, kunnen zij uit concurrentieoverwegingen niet verlangen van hun klanten dat zij eerst vleermuisonderzoek laten doen. Een klant zal meteen een ander bedrijf bellen, dat niet vraagt om vleermuisonderzoek. Om vleermuisbescherming te laten slagen, zal de overheid dus over de brug moeten komen om vleermuizen niet het slachtoffer te laten worden van de verduurzamingsgolf.

8. Heeft u nog andere opmerkingen of suggesties voor het aan de orde gestelde onderwerp van spouwmuurisolatie en het in kaart brengen van de eventuele gevolgen daarvan voor vleermuizen?

Als ergens kolonies vleermuizen worden vastgesteld, wordt dit veelal vastgelegd in waarneming.nl, telmee.nl of andere platforms. Deze gegevens worden ontsloten door de Nationale Database Flora en Fauna. Het checken op

adresniveau zou standaard onderdeel moeten zijn van de zorgplicht die isolatiebedrijven zouden moeten hantieren.

Als isolatiebedrijven er een gewoonte van hadden gemaakt om op adresniveau te kijken of er vleermuisverblijfplaatsen bekend waren, dan waren talrijke verblijfplaatsen behouden die nu verloren zijn gegaan door spouwisolatie. Vleermuisverblijven die niet geregistreerd zijn in de NDFF, omdat ze nog niet gevonden zijn, lopen natuurlijk nog steeds gevaar. Een check op NDFF of andere sites helpt zodoende, maar sluit echter de aanwezigheid van vleermuizen nog steeds niet uit. Dat is alleen mogelijk door middel van nachtelijk onderzoek (conform het daarvoor opgestelde vleermuisprotocol 2021).

Naschrift:

Anekdote die de auteur afgelopen weekend hoorde:

Een vriend liet een isolatiebedrijf komen voor de na-isolatie van zijn woning. De vriend vertelde dat hij 's zomers vleermuizen (een grote vleermuis die hij meermaals heeft zien uitvliegen, vermoedelijk een laatvlieger) in de spouw had. De reactie van de medewerker was: 'Daar gaan we weer'.... Na endoscopieinspectie van (uitsluitend) de opening constateerden ze echter geen vleermuizen. Toen is er besloten dat 'er geen vleermuizen zaten' en hebben ze de gevels nageïsoleerd.

De inspectie en de isolatie hebben plaatsgevonden in februari 2022. In die periode zitten vleermuizen niet op zichtbare plekken in de spouw maar kruipen ze heel diep weg. Mogelijk is de vleermuis omgekomen. Zo niet, dan is de vleermuis toch zijn wettelijk beschermde verblijfplaats kwijt.